

ALBERTO KOJALAVIČIAUS IR JO BROLIŲ KILMĖ BEI ŠEIMA*

Žinoma, kad broliai Albertas, Kazimieras ir Petras Kojalavičiai, jėzuitai, Vilniaus universiteto auklėtiniai ir profesoriai, teologai ir polemistai, Albertas dar ir iškiliausias XVII a. Lietuvos istorikas, buvo kilę iš Kauno. Jiems čia priklausė namai, 1641 m. dovanoti Kaune besikuriantiems jėzuitams. Dar XVIII a. jėzuitų istorikas Stanislovas Rostovskis apie Petrą Kojalavičių rašė: *tėvas Petras Kojalavičius, šviesiausių provincijos vyrų Alberto ir Kazimiero jaunesnysis brolis, pagimdytas Kaune tėvų bajorų, kilusių iš Vijūkų žemės*¹. Brolių vartojamas pavardis *Vijūkas*, A. Kojalavičiaus herbyno žinia apie bajorus Vijūkus ir jų vartojamą Kosciešos atmainos herbą², Vijūkų vietovė netoli Kauno³ bei, antra vertus, žinių apie Kojalavičių kilmę jėzuitų šaltiniuose skurdumas lėmė, kad XX a. autoriai, ar tesinaudoję senesniųjų jėzuitų autorių darbais, ar dar ir jėzuitų archyvais, tvirtino, kad Kosciešos herbo atmainos Vijūkai-Kojalavičiai (ar Kojelavičiai) bus kilę iš Kauno mieste įsikuriančių bajorų⁴, arba, kategoriškiau, kad brolių jėzuitų tėvai buvo bajorai, turtingi ar vėlgi – deklasuojantys⁵.

Tokiomis negausiomis žiniomis naudojantis suręsta konstrukcija nebūna tvirta, jei atsiranda nežinota medžiaga. Škart tai brolių Kojalavičių gimtojo miesto archivalijos, taip pat su bajorais Vijūkais susijusi archyvinė medžiaga. Kojalavičių šeimos archyvas neišliko. Kauno miesto savivaldos institucijų XVI–XVII a. archyvai, kad ir su spragomis, išliko⁶ ir aktų knygoje dažni Kojalavičius minintys įrašai leidžia atkurti, nors ir su spragomis bei klaustukais, jų giminės gyvenimą Kaune XVI–XVII a. pradžioje.

Svarbiausi yra bene du įrašai. Pirmasis – 1610 m. spalio 9 d. įrašas Kauno magistrato aktų knygoje apie Jono Kojalavičiaus kilmės tyrimą.⁷ Kam Jonui Kojalavičiui reikėjo to tyrimo, neaišku. Kad ir kaip ten būtų, jis pasikvietė savo dėdes, Kauno miestietį Andrių Kojalavičių bei bajorus Mikalojų Jonaitį (*Janoivicz*) ir Grigą Mikalojaitį (*Mikołajewicz*) Vijūkus. Šie paliudijo, kad Jono tėvas Motiejus

---

* Šis straipsnis yra jau skelbto straipsnio „Apie Alberto Kojalavičiaus ir jo brolių kilmę“ (*Litwa i jej sąsiedzi od XII do XX wieku. Studia ofiarowane Prof. Dr. hab. Jerzemu Ochmańskiemu w sześćdziesiątą rocznicę urodzin*, Poznań, 1994, p. 95–103) atnaujintas ir papildytas variantas.

¹ ...p. *Petrus Kojalowicz, frater clarissimorum in hac provincia virorum Alberti et Casimiri natu minimus, natus Caunae parentibus nobilibus a territorio Viuk oriundis...* – S. Rostowski, *Lituanicarum Societatis Jesu historiarum provincialium*, pars I, Vilnae, 1767, p. 398.

² W. Wijuk Kojalowicz, *Herbarz rycerstwa W. K. Litewskiego tak zwany Compendium*, Kraków, 1897, p. 103–104.

³ A. Jakštas-Dambrauskas, *Užgesę žiburiai*, Kaunas, 1930, p. 192; Lietuvos TSR administracinio-teritorinio suskirstymo žinynas, d. 2, sudarė Z. Noreika ir V. Stravinskas, Vilnius, 1976, p. 344.

⁴ W. Dworzaczek, Kojalowicz Wijuk Wojciech, *Polski słownik biograficzny*, t. 12, sąs. 57, Wrocław–Warszawa– Kraków, 1967, p. 270–272; panašiai teigė ir J. Lebedys, *Senoji lietuvių literatūra*, Vilnius, 1977, p. 130.

⁵ J. Totoraitis, „Albertas Vijūkas-Kojalavičius“, *Tiesos kelias*, Kaunas, 1928, nr. 1, Straipsniai, p. 15; P. Būčys, „Alberto Vijūko Kojalavičiaus paminėjimas“, *ibid.*, p. 18; A. Jakštas-Dambrauskas, *op. cit.*, p. 192–193; Z. I[vinskis] Kojalavičius Vijūkas, Albertas, *Lietuvių enciklopedija*, t. 12, Boston, 1957, p. 194; V. Žulys, „Vijūkas Kojalavičius ir jo istorija“, *Pergalė*, 1959, nr. 11, p. 149; Я. Тюнелите, „Альберт Виук Коялович – хронист XVII в.“, *Istorija*, 1968, t. 9, p. 113; perspaudinta *Acta Baltico slavica*, Warszawa, t. 8, 1973, p. 96; V. Gidžiūnas, „Albertas Vijūkas Kojalavičius. Lietuvos istorikas 1609–1677“, *Lituanistikos instituto 1977 metų suvažiavimo darbai*, Chicago, 1979, p. 63; L. Grzebień, Kojalowicz Wijuk Wojciech h. Kosciesza, *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 2, Warszawa, 1982, p. 318; J. Jurginis, „A. Kojalavičiaus „Lietuvos istorija“ ir jos reikšmė“, A. Vijūkas-Kojalavičius, *Lietuvos istorija*, t. 1, Vilnius, 1988, p. 7.

⁶ Z. Kiaupa, „Kauno miesto senojo archyvo likimas“, *Lietuvos TSR Mokslų akademijos darbai, A serija*, (toliau – MADA), 1973, t. 2 (43), p. 125–140. Čia yra išlikusių Kauno miesto savivaldos institucijų aktų knygų sąrašas. Jau paskelbus šį straipsnį buvo išaiškintos dar dvi aktų knygos, svarbios mūsų temai: 1542–1543 m. Kauno vaito aktų knyga (Lietuvos valstybės istorijos archyvas, toliau – LVIA, f. 166, ap. 2, b. 14) ir 1636–1646 m. Kauno miesto magistrato aktų knyga (Rusijos valstybės senųjų aktų archyvas, toliau – RVSA, f. 356, ap. 1, b. 678, LVIA yra šios knygos mikrofilmas).

⁷ Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius, toliau – VUB, f. 7, 1604–1610 m. Kauno magistrato aktų knyga, l. 567.

Kojalavičius buvo Andriaus brolis ir Vijūkų pusbrolis.

Kitas įrašas – 1641 m. balandžio 10 d. į magistrato aktų knygą įrašytas Jono ir Brigitos iš Beinartų Kojalavičių sūnų jėzuitų Alberto, Kazimiero ir Petro atsiskaitymo su dėde, Kauno miestiečiu Laurynu Kojalavičiumi dėl jų pačių ir jų turto globos nuo 1628 m. aktas.⁸

Iš šių aktų sužinome brolių tėvų vardus ir luomą, kelių giminaičių vardus. Galime imtis paieškų Kauno miesto aktų knygoje ir kituose šaltiniuose, norėdami, pirma, geriau susipažinti su Kojalavičių šeima ar gimine, išsiaiškinti, kokios kilmės, miestiečių ar bajorų, jie buvo ir, antra, išsiaiškinti, koks ryšys siejo Kojalavičius su Vijūkais, kas buvo tie Vijūkai, kada ir kodėl atsirado dviguba Vijūkų Kojalavičių pavardė.

KOJALAVIČIAI. 1542–1564 m. Kauno miesto aktų knygoje minimas Jonas Kojala (dažniausiai rašoma *Koyalo, Coyalo, Koialo, Коело*, retkarčiais – *Koyellis, Kaiela, Kaiella, Kayello*).⁹ Tai miestietis, *mieszczanyn osiadli, providus*, į aktų knygas įrašytas dėl skolų, samdos reikalų ir panašiai, turėjo namus Didžiojoje gatvėje. Įsidėmėtina 1542 m. magistrato teisme nagrinėta byla tarp velionio Stanio Kielio (*Kyelycz*) vaikų Kotrynos (*Kyelaycze*) ir Martyno (*Kyeleiyzczicz, Kyelayczis*) bei judviejų patėvio Mikalojaus Puniskio dėl palikimo.¹⁰ Iš šitos bylos dokumentų sužinome, kad Jonas Kojala buvo vedęs Kauno miestiečio Stanio Kielio dukrą Kotryną Kielaitę. Jonas Kojala mirė 1564 m., jo našlė dar gyveno 1586 m.¹¹

Nežinia, ar minėti Andrius ir Motiejus buvo Jono Kojalos sūnūs. Galimas dalykas, kad taip, nes daugiau Jono kartos Kojalų Kauno miesto aktų knygoje nerandame, broliai buvo jaunesnės kartos. Apie Motiejų iš minėto Jono Kojalavičiaus kilmės tyrimo akto težinome, kad jo žmona buvo Uršulė Bijotaitytė (*Biiotayciówna*), jiedu turėjo sūnų Joną ir kad Motiejus 1610 m. jau buvo miręs.

Andrius Kojala minimas 1607–1614 m.¹² Jis vadinamas Kauno miestiečiu, prie jo vardo rašomi miestiečiams, ne bajorams būdingi pagarbos žodžiai *famatus, honestus, sławetny*. Andrius visą laiką, išskyrus vieną kartą, kai pavadintas Kojalavičiumi, vadinamas Kojala. Jis turėjo sūnus Lauryną, Baltazarą ir Motiejų.¹³

Laurynas jau visada Kojalavičius, ne Kojala. 1606–1641 m. jis vadinamas Kauno miestiečiu ir pirkliu, *famatus, honestus, sławetny, uczciwy*.¹⁴ Jis prekiaavo visame Nemuno baseine, taip pat ir Vilniuje bei Gardine, be to, Karaliaučiuje ir Klaipėdoje javais, linais, druska, geležimi. Prekes plukdydavo vytinėmis, kurių turėjo kelias, jas taip pat išnuomodavo (frachtavo).¹⁵ 1628–1631 m. Laurynas Kojalavičius, matyt, pasinaudodamas maro pasekmėmis – maras Kaune su pertraukomis siautėjo 1625–1630 m.¹⁶, – supirkinėjo Kaune namus ir sklypus, tarp jų 1628 m. nupirko ir Jono Kojalavičiaus našlės namą

⁸ RVSA, f. 356, ap. 1, b. 678 – 1636–1646 m. Kauno miesto magistrato aktų knyga, l. 300–301v.

⁹ VUB, f. 7, 1522–1545 m. Kauno magistrato aktų knyga, l. 173, 176–176v, 179, 186, 189, 197v–19.8, 207, 210v, 212v, 231v–232, 233v–234; LVIA, f. 166, ap. 2, b. 14 – 1542–1543 m. Kauno vaito aktų knyga, l. 1, 92v, 123v, 260, 262v, 263, 267v, 268; VUB, f. 7, 1544 m. Kauno vaito aktų knyga, l. 81; LVIA, f. Senieji aktai, toliau – SA, b. 13842 – 1550–1555 m. Kauno vaito aktų knyga, l. 18v, 42, 45v, 47v, 62v, 74v, 79v, 110v, 118v, 175, 183v, 215v, 218v, 242, 307, 321v, 322v, 371.

¹⁰ J. Karpavičienė, „...Magdeburgo teisėje gerada turi dukrai tekti“: turtinė moters padėtis Vilniuje ir Kaune XVI a. pirmojoje pusėje“, *Lituanistica*, 2001, nr. 3 (47), p. 9–10; VUB, f. 7, 1522–1545 m. Kauno magistrato aktų knyga, l. 173, 176–176v, 179, 186.

¹¹ VUB, f. 7, 1583–1590 m. Kauno magistrato aktų knyga, l. 372v–373, 377, 458v; *ibid.*, 1604–1610 m. Kauno magistrato aktų knyga, l. 89v.

¹² *Ibid.*, 1604–1610 m. Kauno magistrato aktų knyga, l. 576; *ibid.*, 1606–1607 m. Kauno vaito aktų knyga, l. 39, 217–218; *ibid.*, 1608–1615 m. Kauno miesto aktų knyga, l. 57v–58, 200, 532; ten pat, 1610–1621 m. Kauno suolininkų aktų knyga, l. 267–267v.

¹³ *Ibid.*, 1606–1607 m. Kauno vaito aktų knyga, l. 217–218; *ibid.*, 1608–1615 m. Kauno miesto aktų knyga, l. 57v–58, 337, 532; *ibid.*, 1610–1621 m. Kauno suolininkų aktų knyga, l. 267–267v, 399–399v, 728–729.

¹⁴ *Ibid.*, 1606–1607 m. Kauno vaito aktų knyga, l. 12v, 14, 89, 171v–172, 217–218; *ibid.*, 1608–1615 m. Kauno miesto aktų knyga, l. 57v–58, 218v–219v, 224v, 429v–430, 536; *ibid.*, 1610–1621 m. Kauno suolininkų knyga, l. 205, 492v, 495v; LVIA, f. SA, b. 13863 – 1622–1640 m. Kauno suolininkų aktų knyga, l. 138, 148v–149.

¹⁵ VUB, f. 7, 1603–1628 m. Kauno miesto aktų knyga, l. 48v, 60v; *ibid.*, 1604–1610 m. Kauno magistrato aktų knyga, l. 205, 323v; *ibid.*, 1606–1607 m. Kauno vaito aktų knyga, l. 89, 252v; *ibid.*, 1608–1615 m. Kauno miesto aktų knyga, l. 57v–58, 218v–219v, 224v, 429v–430, 452; RVSA, f. 356, ap. 1, b. 678 – 1636–1646 m. Kauno magistrato aktų knyga, l. 87, 158.

¹⁶ VUB, f. 7, 1603–1628 m. Kauno miesto aktų knyga, l. 177; RVSA, f. 356, ap. 1, b. 678 – 1636–1646 m. Kauno magistrato aktų knyga, l. 95; LVIA, f. SA, b. 13863 – 1622–1640 m. Kauno suolininkų aktų knyga, j. 536.

Didžiojoje gatvėje¹⁷. Taigi Laurynas Kojalavičius buvo gana solidus pirklys. 1624 m. jis buvo išrinktas Kauno parapiinės bažnyčios ūkvedžiu (*szafarz*), 1626 m. buvo jos statybos prižiūrėtojas (*budownyczy*).¹⁸ Ir šiam solidžiam pirkliui pasitaikydavo nemalonių nuotykių, kaip kad 1610 m. sausio 18 d. vėlų vakarą, kai jo važelį apšaudė kažkokie vokiškai kalbėję maskaradininkai (*masskarniki*)¹⁹.

Daug daugiau panašių atsitikimų pasitaikydavo Lauryno broliui Baltazarui (Balcerui) Kojalavičiui, kuris Kauno miesto aktų knygoje mimmas 1608–1627 m. Jis nuolat įsiveldavo į incidentus – muštynes, ginčus ir pan.²⁰ Kaip matyti iš 1614 m. birželio 21 d. Kauno suolininkų teismo sprendimo²¹, Kauno mieste valdantysis (metinis) burmistras Jonas Papinigis, burmistrai Jonas Maciejevičius, Jonas Hofmanas, tarėjai Jonas Štrunkas, Adomas Dominikevičius, Reinholdas Platas, Povilas Kalau, Matisas Sinkevičius ir Jokūbas Forchundtas skundė Baltazarą (čia vadinamas Balceru) Kojalavičių ir Vaitiekų Jodzevičių su grupe miestiečių, tarp kurių buvo Jonas Burniška, Matisas Černius, Benediktas Plaukotis, Adomas Maniukas, Jonas Krūmodantis, kad jie parašė ir paskleidė prieš magistratą nukreiptą paskvilį. Prie šio rašymo bus prisidėjęs ir Baltazaro pusbrolis Jonas Kojalavičius. Paskvilio turinio, deja, nežinome, jis neišliko. Suolininkai, turėję jį, kaip daiktinį įrodymą, įrašyti į savo knygas, nutarė to nedaryti, kad neįamžintų magistrato negarbės. Baltazaras Kojalavičius teismo metu sėdėjo prie savo tėvo Andriaus Kojalos namų, į teismą eiti atsisakė. Juodu su V. Jodzevičiumi buvo apkaltinti ramybės mieste drumstimu ir už akių nuteisti mirties bausme. Bet nubaustieji nebuvo suimti, buvo apeliuota į valdovą Žygimantą Vazą, byla užsitęsė.²² Baltazaras ir po bylos buvo aktyvus mieste. Jis, kaip ir brolis, vadinamas miestiečiu ir pirkliu, *honestus, honoratus, sławetny, uczciwy*.²³ Buvo vedęs Justiną Dziakaitę (*Dziakewna, Dziakiewiczówna*)²⁴. 1627 m. pradžioje jiedu dar veikė kartu, o 1628 m. pradžioje Baltazaras Kojalavičius jau buvo miręs, našlė veikė pati²⁵.

1616–1620 m. kelis kartus drauge su Laurynu ir Baltazaru Kojalavičiais miesto aktų knygoje šmėkšteli jų jaunėlis brolis Motiejus²⁶.

Lauryno Kojalavičiaus *frater*, broliu, vadinamas ir Jonas Kojalavičius. Iš šio kilmės tyrimo akto sužinome, kad jiedu buvo pusbroliai. 1604–1627 m. Kauno miesto aktų knygoje minimas Jonas taip pat vadinamas Kauno miestiečiu ir pirkliu, *famatus, honestus, honoratus*²⁷. Apie jo prekybą įrašų mažiau negu apie Lauryno Kojalavičiaus. Tarp jo prekių minima druska ir geležis, jis turėjo vytiinių, kuriomis plukdydavo ne tik savo, bet ir kitų asmenų prekes, iš to pasipelnėdamas²⁸.

Jonas Kojalavičius buvo aktyvesnis Kauno miestiečių visuomeniniame gyvenime. Jau pirmasis įrašas su jo vardu skelbia, kad 1604 m. birželio 25 d. jis buvo išrinktas Kauno suolininkų prisiekusiuoju raštininku, buvo juo dar 1610 m. kovo 27 d.²⁹ Buvo, regis, pareigingas, nes, pavyzdžiui, 1606 m. lapkričio 3 d. skundė tarėją Adomą Dominikevičių, kad šis pasiskolinęs iš raštinės bylai reikalingų dokumentų ir negrąžina³⁰. Patyrė ir daugiau konfliktų dėl raštinės darbo. Antai 1605 m. gruodžio 14

¹⁷ Ibid., l. 138v–140v, 148v–151v, 168, 170, 172v.

¹⁸ VUB, f. 7, 1603–1628 m. Kauno miesto aktų knyga, l. 82, 179 v.

¹⁹ Ibid., 1608–1615 m. Kauno miesto aktų knyga, l. 337.

²⁰ Ibid., 1608–1615 m. Kauno miesto aktų knyga, l. 80, 152, 522v–523v; ibid., 1610–1621 m. Kauno suolininkų aktų knyga, l. 448–450v; ibid., 1603–1628 m. Kauno miesto aktų knyga, l. 82v–83.

²¹ Ibid., 1608–1615 m., Kauno miesto aktų knyga, l. 529v–533v.

²² Ibid., 1610–1621 m. Kauno suolininkų aktų knyga, l. 277v–278, 403–403v.

²³ Ibid., 1608–1615 m. Kauno miesto aktų knyga, l. 152, 283, 337; 1610–1621 m. Kauno suolininkų aktų knyga, l. 277v, 278, 458–460.

²⁴ Ibid., 1603–1628 m. Kauno miesto aktų knyga, l. 244v–245; LVIA, f. SA, b. 13863: 1622–1640 m. Kauno suolininkų aktų knyga, l. 116v–117, 123.

²⁵ Ibid., b. 13863 – 1622–1640 m. Kauno suolininkų aktų knyga, l. 125v; VUB, f. 7, 1603–1628 m. Kauno miesto aktų knyga, l. 434, 437.

²⁶ Ibid., 1610–1621 m. Kauno suolininkų aktų knyga, l. 399–399v, 415–416v, 448–450v, 728–729, 731v, 736.

²⁷ Ibid., 1604–1610 m. Kauno magistrato aktų knyga, l. 27, 130v–131, 164v, 407, 480–481v, 485v–486v, 525v–526v; ibid., 1610–1621 m. Kauno suolininkų aktų knyga, l. 205v–206v, 323, 362v–364; 1603–1628 m. Kauno miesto aktų knyga, l. 149–149v.

²⁸ Ibid., 1603–1628 m. Kauno miesto aktų knyga, l. 149–149v, 302, 351, 363v.

²⁹ Ibid., 1604–1610 m. Kauno magistrato aktų knyga, l. 27, 130v–131, 467, 480–481v, 485v–486v, 507–507v, 525v–526v; ten pat, 1606–1607 m. Kauno miesto vaito aktų knyga, l. 95v, 96, 138v.

³⁰ Ibid., 1606–1607 m. Kauno vaito aktų knyga, l. 96.

d. grupė Kauno miestiečių: Grigalius Knebelis, Jurgis Demeris, Jodokas Stephani, Urbonas Moelleris, Tomas Frezas, Jurgis Brandzaitis ir Friderikas Papinigis, skundė magistratė Joną Kojalavičių, kad šis neskubėjęs išduoti jiems reikalingo dokumento išrašo, negana to, atsikirtęs *po wloski*, itališkai³¹. Neaišku, kas čia turėta galvoje, ar itališkai suktas atsakymas, ar kalba, tik tokiu atveju greičiausiai lotynų. Jonas Kojalavičius gynėsi puldamas – išrašo užsakovai nesugeba surinkti užmokesčio už jį.

Joną Kojalavičių skundusių Kauno miestiečių sąrašė vyrauja vokiškos pavardės, tarp 1614 m. Jono brolių Lauryną patraukusių į teismą Kauno savivaldos pareigūnų taip pat vyrauja vokiškos pavardės, Lauryno bendrininkai – lietuviai. Iš pirmo žvilgsnio gali pasirodyti, kad abiejose bylose yra etninių konfliktų Kaune tarp lietuvių ir vokiečių atgarsių. Tuo labiau, kad pasitaikydavo ir kitokių konfliktų, štai 1627 m. prie Vilniaus, Totorių Lukiškėse susiginčijo du kauniečiai, Matisas Šaulevičius ir Daugelis Naugardas. Pastarasis įžeidė Šaulevičių, sakydamas, kad Kaune nėra nė vieno garbingo ir gero (turtingo, reikšmingo) lietuvio, palyginti su vokiečiais³². Bet skubotų išvadų iš šių kelių faktų, iš vokiškai skambančių pavardžių nereikia daryti. Rimtesnių grynai etninių konfliktų XVI–XVII a. Kaune tarsi ir nefiksuoja, nors konfesiniai su etniniu apvalkalu ginčai tarp liuteronų, kurių dauguma buvo vokiečiai, ir katalikų (tarp jų buvo ir Kojalavičiai) tuo metu, nuo XVI a. antrosios pusės, žinomi³³. Čia nurodome į šį lietuvišką–vokišką brolių Kojalavičių konfliktų su kitais kauniečiais aspektą tik norėdami atkreipti dėmesį į dar vieną atidžiai tirtiną Kauno istorijos, taip pat ir Lietuvos miestų skirtingų tautybių gyventojų sugyvenimo istorijos siužetą.

1610 m. Jonas Kojalavičius buvo komisijoje, tikrinusioje burmistro Jono Hofmano piktnaudžiavimus miestui priklausančiose miško verslovėse, atstovavo vadinamajai *communitas jurata*, miestiečių atstovų kolegijai, kontroliuojančiai magistrato veiklą, dėl to dar 1615 m. buvo Jono Hofmano skundžiamas, esą pernelyg energingai kaltinęs pastarąjį³⁴. 1614 m. Jonas Kojalavičius buvo miesto ūkvedys (*szafarz*) – 1614 m. liepos 9 d. suolininkų teisme aiškinosi nepasirengęs bylai dėl palivarko miesto žemėse Fredoje, nes būdamas metinis ūkvedys ir užsiėmęs miesto reikalais, kaip antai miesto namų (rotušės?) statyba, jų priežiūra, miesto pasiuntinių išsirengimu, miesto byloms reikalingų išrašų iš Kauno pilies teismo parūpinimu, neužtekęs laiko³⁵.

Jonas Kojalavičius buvo vedęs Brigitą Beinartaitę (*Beynartówna*), Kauno vaito Alberto Beinarto dukterį³⁶. Taigi Jonas Kojalavičius buvo susigiminiavęs su viena iš garsiausių Kauno giminių ir tai įvyko prieš 1609 m. liepos 8 d., nes tą dieną jis vadinamas Alberto Beinarto *gener*, žentu³⁷. Jo žmonos giminėje susijungė bajoriškieji ir miestietiškieji pradai. Albertas Kojalavičius savo parengtame herbyne Beinartus vadino Žemaitijos bajorais nuo Nevėžio pakrančių, iš Beinartavičių³⁸. Heraldikas pabrėžė, kad vienas iš jų, Albertas, buvo jo motinos tėvas. Tas pats Albertas Beinartas buvo Kauno miestietis, turėjo čia namus, miesto aktų knygoje nuo 1583 m. vasario 11 d. vadinamas tarėju, 1589 m. kovo 13 d. buvo išrinktas Kauno miesto burmistru, 1604 m. gegužės 24 d. tapo šio miesto vaitu³⁹, pasiekė aukščiausią karjeros mieste pakopą. Ir vedęs jis buvo senos Kauno miestiečių giminės nario, 1553–1562 m. suolininko, tarėjo ir burmistro Bemato Bitnerio (*Bitner, Bütner*)⁴⁰ dukterį⁴¹. Taigi

³¹ Ibid., 1604–1610 m. Kauno magistrato aktų knyga, l. 130v–131.

³² ...*тот сын Новгардовъ лаял и соромотил словы неучъстими добру славе его доткливими мовечы иж нетъ в Ковне жадного цнотливого доброго литвина над немцовъ в месте Ковеньскомъ мешкающихъ* – „Archyvinės smulkmenos Kauno istorijai“, parengė Z. Kiaupa, *Kauno istorijos metraštis*, t. 3, Kaunas, 2002, p. 347–348.

³³ Z. Kiaupa, „Kovos tarp liuteronų ir katalikų Kaune iki XVII a. vidurio“, *Religinės kovos ir erezijos Lietuvoje*, Vilnius, 1977, p. 13–26.

³⁴ VUB, f. 7, 1604–1610 m. Kauno magistrato aktų knyga, l. 525v–526v; *ibid.*, 1610–1621 m. Kauno suolininkų aktų knyga, l. 323, 326–328v.

³⁵ Ibid., 1610–1621 m. Kauno suolininkų aktų knyga, l. 255v–256v.

³⁶ Ibid., 1610–1621 m. Kauno suolininkų aktų knyga, l. 378–380v.

³⁷ Ibid., 1604–1610 m. Kauno magistrato aktų knyga, l. 467.

³⁸ W. Wijuk Kojalowicz, *Herbarz szlachty polskiej Wielkiego Księstwa Litewskiego zwany Nomenclator*, Kraków, 1905, p. 20.

³⁹ Ibid., 1583–1590 m. Kauno magistrato aktų knyga, l. 9v–10, 714; 1604 m. gegužės 24 d. Žygimanto Vazos privilegija Albertui Beinartui, skiriamam Kauno miesto vaitu – *Lietuvos Metrika*, kn. 86, l. 416v. Lietuvos Metrikos knygos saugomos RVSA, f. 389, naudojamos jų mikrofilmais LVIA.

⁴⁰ LVIA, f. SA, b. 13842 – 1550–1555 m. Kauno vaito aktų knyga, l. 205, 345v; VUB, f. 7, 1555–1564 m. Kauno magistrato aktų knyga, l. 9v, 35v, 60v, 63v, 138.

Albertas Beinartas buvo daugiau susijęs su Kauno miestu ir miestiečiais, negu su bajoriškąja Beinartų šaka. Mirė jis prieš 1611 m. vasario 1 d.⁴²

Jono ir Brigitos iš Beinartų Kojalavičių šeimoje augo trys sūnūs: 1609 m. gimęs Albertas, apie 1617 m. gimęs Kazimieras ir 1622 m. gimęs Petras.⁴³ Pats Jonas Kojalavičius dar buvo gyvas 1627 m. liepos 9 d., o 1628 m. gegužės 5 d. abudu su žmona jau buvo mirę.⁴⁴ Veikiausiai jiedu tapo minėto maro aukomis.

Albertas Kojalavičius tuo metu jau nebegyveno namuose, buvo Vilniuje pas jėzuitus. Viso Jono Kojalavičiaus sūnų turto ir jaunesniųjų brolių globėju, kaip matyti iš minėto atsiskaitymo už globą 1641 m. balandžio 10 d. akto⁴⁵, buvo paskirtas dėdė Laurynas Kojalavičius. Magistratas paprastai skirdavo du globėjus, tačiau kas buvo antruoju, nežinia. Minimas aktas, sudarytas tėvo (vienuolio) Alberto, magistro Kazimiero bei jų atstovaujamo taip pat jėzuito Petro Kojalavičių iš vienos pusės ir jų dėdės Lauryno Kojalavičiaus – iš kitos, teikia svarbių žinių apie brolių Kojalavičių paveldėtą turtą ir jaunesniųjų gyvenimą Kaune.

Broliams priklausė namas Turgaus aikštėje, namelis Didžiojoje gatvėje, pieva kitapus Nemuno, Fredoje, taip pat 2 vytinės. Viena iš jų buvo išardyta, o kitą, tik vieną kartą nuplaukusią į Karaliaučių ir atgal, 1629 m. pavasarį Nemune sutrynė ledai. Iš viso šio turto iki 1641 m. buvo gauta 2095 auksinai pajamų. Didžiąją išlaidų dalį sudarė Kazimiero ir Petro išlaikymas. Kazimieras pas globėją Kaune išbuvo trejus metus, po to dar trejus mokėsi, matyt, Vilniuje pas jėzuitus. Jaunesnysis Petras pas globėją išbuvo penkerius metus, moksluose – ketverius. Anot Lauryno Kojalavičiaus, vieno berniuko išlaikymas namie jam kainavo po 40–50 auksinų kasmet, moksluose – po 100 auksinų. Iš viso tam išėję 1050 auksinų. Be to, 467 auksinus savo reikalams buvo gavęs vyresnysis brolis Albertas. Dar turėta išlaidų namų išlaikymui, Brigitos Kojalavičienės laidotuvės kainavusios 69 auksinus ir 20 grašių. Iš viso globėjas turėjęs išlaidų 2411 auksinų ir 1372 grašių. Skirtumą broliai padengė įvairiais daiktais, tarp jų buvo ir 2 burės bei 2 inkarai. Abi pusės buvo patenkintos ataskaita, broliai Kojalavičiai perėmė savo nekilnojamąjį turtą – namus ir kilnojamojo likučius. Šiuos namus Turgaus aikštėje broliai 1641–1642 m. perleido Kaune besisteigiančiai jėzuitų kolegijai⁴⁶.

Taigi Kojalavičiai buvo Kauno mieste gerai įsikūrę, vidutinio turtingumo miestiečiai ir pirkliai, aktyvūs miesto visuomeniniame gyvenime, tačiau nei magistrato, nei suolininkų kolegijos slenksčio neperžengę. XVI a. jie vadinosi Kojalomis, vėliau tapo Kojalavičiais. Tačiau iki brolių jėzuitų niekas iš Kojalavičių nesivadino ir nebuvo vadinamas Vijūku. Antra vertus, jų giminytė nustatyta. Todėl būtina susipažinti su Vijūkais.

VIJŪKAI. Tenka eiti A. Kojalavičiaus ir S. Rostowskio nurodytu keliu⁴⁷ ir ieškoti bajorų Vijūkų bei Vijūkų gyvenvietės. Tokie atsiranda Romainiuose, netoli Kauno, į rytus nuo Nemuno ir Nevėžio santakos⁴⁸.

Vijūkų archyvai neišliko. Bet Tiškevičių Raudondvario archyve yra Romainių dvaro archivalijos⁴⁹. Tarp jų yra įvairiu laiku į dvaro sudėtį įėjusių žemių nuosavybę įrodantys XVI–XIX a. dokumentai. Juose pirmą kartą 8 bajorų Vijūkų šeimos minimos 1558 m. liepos 20 d. valakų matavimo revizorių V. Dzevaltovskio ir S. Holubickio rašte⁵⁰. Šeši Vijūkai iš Romainių įrašyti 1567 m. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos kariuomenės surašyme⁵¹. Jie buvo ginkluoti ragotinėmis, tik vienas turėjo šarvus.

⁴¹ Ibid., 1610–1621 m. Kauno suolininkų aktų knyga, l. 378–380v, 412v–414v.

⁴² 1611 m. vasario 1 d. Zigmanto Vazos privilegija Jurgiui Knebeliui, skiriamam Kauno vaitu – *Lietuvos Metrika*, kn. 89, l. 255–255v.

⁴³ W. Dworzaczekas teigia (žr. 4 nuorodą), kad buvę keturi broliai, be minimų dar Jonas. Iš kur paimta ši žinia, nežinia, Kauno miesto aktų knygose aptinkamas tik vienas Jonas Kojalavičius – brolių Alberto, Kazimiero ir Petro tėvas.

⁴⁴ LVIA, f. SA, b. 13863 – 1622–1640 m. Kauno suolininkų aktų knyga, l. 129, 138.

⁴⁵ RVSAA, f. 356, ap. 1, b. 678 –1636–1646 m. Kauno miesto magistrato aktų knyga, l. 300–301v.

⁴⁶ V. Gidžiūnas, op. cit., p. 66.

⁴⁷ Žr. 1 ir 2 nuorodas.

⁴⁸ Žr. 3 nuorodą.

⁴⁹ LVIA, f. 716 – Tiškevičiai, ap. 1, b. 130, 131; ap. 2, b. 108 – 116, 152.

⁵⁰ LVIA, f. 716, ap. 2, b. 109, l. 3–4.

⁵¹ *Русская историческая библиотека*, т. 33, *Литовская метрика*, отд. I, ч. 3: *Книги публичных дел. Переписи войска литовского*, Петроград, 1915, skil. 736.

Nuolat Vijūkai minimi nuo 1580 m. Jie gyveno Romainių Vijūkų lauke, pirkdavo ar parduodavo nedaug žemės – pusę valako, valaką, dirvą 2–3 statinėms rugių užsėti ir panašiai, sudarinėjo kitokius sandorius, buvo kitų bajorų liudininkai. Jie buvo neabejotini bajorai, vadinami *bajorowie* (1558 m.), *ziemiane JKM powiatu kowieńskiego*⁵². Bet neteko aptikti minint jų valdinių ar šių žemių, nė vienas iš jų, kaip atrodo, nesuformavo didesnės žemės valdos.

Aptikti dokumentai nei patvirtino, nei paneigė, kad Vijūkai naudojos Kosciešos herbo atmaina. Vijūkai savo antspaudų prie dokumentų, kaip atrodo, neprispausdavo, nors dažniausiai vieta tam būdavo paruošta ir kiti sandorio dalyviai tai padarydavo⁵³. Tik porą kartų, prie 1636 m. ir 1640 m. Jono Valentinaičio Vijūko dokumentų buvo prispaustas jo antspaudas, bet jis labai blogai išliko, neįžiūrimas⁵⁴. Galimas dalykas, kad dauguma Vijūkų neturėjo spaudų.

Nedidelės žemės valdos, ginkluotės skurdumas, antspaudų nenaudojimas, tai, kad Vijūkai neužėmė jokių pareigų pavieto bajoriškiose savivaldos institucijose, rodo, jog jie tebuvo smulkūs Kauno pavieto bajorai. Jų bajorystės niekas neginčijo, tačiau giminytė su jais nesulė geresnės vietos XVI–XVII a. Lietuvos visuomenėje.

Ištirtuose dokumentuose 1580–1640 m. paminėti 42 Vijūkai. Tarp jų buvo ir niekuo neišsiskiriantys 1610 m. spalio 9 d. Jono Kojalavičiaus liudytojai Mikalojus Jonaitis (1580 m. dokumente)⁵⁵ bei Grigas Mikalojaitis (1602 m. ir 1637 m. dokumentuose)⁵⁶. Nors jiedu sakėsi buvę Motiejaus Kojalavičiaus pusbroliai, tačiau tėvavardžiai rodo, kad jie nėra tikri broliai, ir visų trijų pusbrolytė vargiai įmanoma. Manytume, kad šiedu Vijūkai buvo tėvas ir sūnus, tai patvirtintų ir Mikalojaus – Mikalojaičio ryšys, ir jų paminėjimų datos.

Pirštūsi išvada, kad Mikalojaus Jonaičio tėvas Jonas Vijūkas apie XVI a. vidurį vedė Andriaus ir Motiejaus Kojalų tetą, gal Jono Kojalos seserį. Jos anūkas Grigas Mikalojaitis Vijūkas buvo Jono Kojalavičiaus antros eilės pusbrolis. Jis turėjo sūnus Juozapą, Petrą, Jokūbą ir dukras Magdaleną ir Agniešką⁵⁷. Šie jau buvo Alberto Kojalavičiaus kartos trečios eilės pusbroliai ir pusseserės. Šios kartos Kojalavičių ir Vijūkų giminytė buvo tikrai tolina.

* * *

Į pirmąjį darbo pradžioje iškeltą klausimą galime atsakyti, kad Albertas Kojalavičius su broliais buvo kilę iš senos Kauno miestiečių giminės. Jų tėvas ir kiti giminės buvo pirkliai. Motina buvo kilusi iš į miestą atsikėlusios bajorų Beinartų giminės šakos. Jokių kitų jų bajoriškos kilmės ar artimos giminytės su bajorais žymių nerasta.

Į antrąjį klausimą galima atsakyti, kad Kojalavičių giminytė su Vijūkais užsimezgė XVI a. viduryje, bet nėra žinių, kad vėliau buvo atgaivinama, kad Vijūkai buvo smulkūs bajorai ir ši giminytė negalėjo būti prestižinė, tuo labiau, kad Alberto Kojalavičiaus kartoje ji buvo tolina, kad Kojalavičiai iki Alberto ir jo brolių Vijūkais nesivadino. Kodėl Albertas Kojalavičius su broliais savo knygu titulinuose lapuose ėmė rašyti Vijūkais, atsakyti ir dabar negalime.

Apskritai šios pavardės rašyba įvairuoja, XX a. lietuvių istoriografijoje ji rašoma tai *Kojalavičius*, tai *Kojelavičius*⁵⁸. Tenka priminti, kaip ši pavardė buvo rašoma XVI–XVII a. šaltiniuose – Kauno miesto aktų knygoje. Jos rašytos gudų kalba kirilicos rašmenimis, lotynų ir lenkų kalbomis, XVII a. įrašų kirilica jau nebesitaiko. Taigi XVI a. Jonas Kojala lotyniškais rašmenimis beveik visada rašomas

⁵² LVIA, f. 716, ap. 1, b. 131, l. 2–6; ap. 2, b. 108, l. 38–41, 64–66, 93–95; b. 109, l. 6–7, 22–23, 41–42, 70–71, 76–77, 82–85, 94–96; b. 112, l. 35–64; b. 115, l. 1–2, 8–14, 26–27, 35 ir kt.

⁵³ Ibid., f. 716, ap. 2, b. 109, l. 6–7, 41–42, 58–59, 75–77, 174; b. 112, l. 37; b. 115, l. 35, 39–40, 45.

⁵⁴ Ibid., f. 716, ap. 2, b. 108, l. 95; b. 109, l. 74.

⁵⁵ Ibid., f. 716, ap. 2, b. 108, l. 64–65.

⁵⁶ Ibid., f. 716, ap. 2, b. 109, l. 22, 82–83.

⁵⁷ Ibid., f. 716, ap. 2, b. 109, l. 82–83 (1637 m.), 95–96 (1655 m.).

⁵⁸ Plg. 5 nuorodoje pateikiamas straipsnių antraštės. Kojalavičių teikia visos trys sovietmečiu išleistos lietuviškosios enciklopedijos: *Mažoji lietuviškoji tarybinė enciklopedija*, t. II, Vilnius, 1968, p. 174; *Lietuviškoji tarybinė enciklopedija*, t. 5, Vilnius, 1979, p. 598; *Tarybų Lietuvos enciklopedija*, t. 2, Vilnius, 1986, p. 352–353.

Koyalo, Coyalo, Koialo, kirilica rašoma *Коело*⁵⁹. Tik vienoje, 1522–1445 m. magistrato aktų, knygoje⁶⁰ randama lotyniškais rašmenimis užrašyta *Koyellis, Kaiela, Kaiella, Kayello* – tai buvo šios knygos raštininko darbo ypatybė. Jono Kojalos sūnus Andrius – visą laiką *Koialo* ir vieną kartą *Koiałowicz*⁶¹, atseit Kojalavičius. Visi kiti šios giminės nariai rašomi *Koiał[ł]owicz*. Tiesa, lotyniškuosiuose tekstuose atsiranda *Koiałłocz* su santrumpos ženklu (titlu), porą kartų toks užrašymas pasitaiko ir lenkiškuose tekstuose jau be santrumpos ženklo⁶². Bet tai išimtiniai atvejai, toks pavardės rašymas yra trumpinimų padarinys ir gal konkretaus raštininko žymė.

Taigi šaltiniuose ši pavardė rašoma *Kojalavičius*, ne *Kojelavičius*. Teisybės dėlei reikia pasakyti, kad XVI a. Kauno miesto aktų knygoje pasitaiko miestiečių pavardžių ar prievardžių ir su priesaga *-el*, ir su *-(i)al*, pvz., 1542 m. *Staniss Oszella* ir tas pats 1544 m. *Ozela*, 1543 m. – *Stanis Barzdela* ir *Станис Кладела*, 1550 m. *Piotr Raudela* ir *Marcin Pautela*, 1584 m. *Dudel(l)a*, 1586 m. *Janos Plitella*, bet 1544 m. *Jan Nos(s)ala*, 1552 m. *Stanisław Okiata*, 1553 m. *Jurgis Duschialo* ir tas pats *Georgius Duschala*, taip pat *Pyothr Oskiale*, 1555 m. *Matheos Dieniala*⁶³. Mūsų aprašomos giminės pavardė galėjo būti imta rašyti ir su *-el*, ir su *-al*. Amžininkai pasirinko pastarąją priesagą, ji vartotina ir dabar.

Grįžtant prie Kojalavičių kilmės ir giminystės ryšių pasakytina, kad jie duoda peno svarstymams apie Lietuvos bajorų ir miestiečių giminystę, apie bajoriškųjų giminių atšakų įsikurdimą miestuose, virtimą miestiečiais. Kaune tokie buvo, be minėtų Beinartų, Boniškos, Gradauskai, Steigvilos ir daug kitų. Bet tai jau kitų tyrinėjimų objektas.

Miestiečių įnašas į XVI–XVIII a. Lietuvos kultūrą laikomas nedideliu. Iškilusių kultūros veikėjų žinoma tikrai nedaug – Jokūbas Morkūnas, Steponas Jaugelis-Telega, dar vienas kitas. Bet neseniai Ingė Lukšaitė atkreipė dėmesį į Adomą Rasijų⁶⁴, dabar štai – broliai Kojalavičiai. Vienas kalvinistas, kiti katalikai. Tiesa, daug miestiečių, tarp jų ir Kojalavičiai, ateidavo į kultūrinę veiklą jau būdami dvasininkai, tačiau ar būdavo jie tik bajoriškosios demokratijos atstovai ir jos interesų reiškėjai, kaip Albertą Kojalavičių apibūdino Mečislovas Jučas⁶⁵, ar jų veikloje išliko miestietiškos kilmės, miestietiško mentaliteto pėdsakų, dar tyrinėtina.

Albertas Vijūkas-Kojalavičius, *Lietuvos istorijos įvairenybės*, 2 dalis, sudarė Darius Kuolys, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2004, p. 356–365.

⁵⁹ Žr. 9 nuorodą.

⁶⁰ Žr. 9 nuorodą.

⁶¹ Žr. 12 nuorodą.

⁶² V–267v, 277v–278, 345–345v, 362v–364v, 399–399v, 403–403v, 410–410v, 453v–462v (lotyniški tekstai); ten pat, 1608–1615 m. Kauno miesto aktų knyga, l. 530v, 536 (lenkiški tekstai).

⁶³ Z. Kiaupa, „Kauno vaito XVI a. knygos prabyla lietuviškai“, *Kultūrų sankirtos*, Vilnius, 2000, l. 86–87; VUB, f. 7, 1583–1590 m.

Kauno magistrato aktų knyga, l. 77, 215, 495v.

⁶⁴ I. Lukšaitė, „Adomas Rasijus – Lietuvos kultūros veikėjas ir jo traktatai“, *MADA*, 1989, t. 1 (106), p. 103–114; t. 3 (108), p. 84–96; t. 4 (109), p. 68–90.

⁶⁵ M. A. Jučas, „Kojalavičiaus istoriografiniai interesai“, *MADA*, 1985, t. 2 (91), p. 82, 86.